

4. Забуга Ю.Ю., Михайліченко Т.О. Юридична відповідальність за відпуск або продаж рецептурних лікарських засобів без рецепта в Україні та деяких країнах Європейського Союзу. Форум Права. 2023. № 75(2). С. 100-111. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.7699535>.

5. Результати епіднагляду: протимікробна резистентність у поранених під час війни. 08.09.2025. Центр громадського здоров'я МОЗ України. URL: <https://phc.org.ua/news/rezultati-epidnaglyadu-protimikrobna-rezistentnist-u-poranenikh-pid-chas-viyni>

**Мовчан Р. О., д.ю.н., проф.,
професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса,
м. Вінниця**

ФОРМИ ПОСОБНИЦТВА ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ В ПРАКТИЦІ ЗАСТОСУВАННЯ СТ. 111-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

14 квітня 2022 р. Верховна Рада України ухвалила (з урахуванням пропозицій Президента України) Закон № 2198-IX, що призвело до появи у системі розд. I Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) чергової новели, направленої на врегулювання відповідальності осіб, які допомагають ворогу, – ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору».

Вивчивши релевантні матеріали судової практики, можна констатувати, що підставою для застосування ст. 111-2 КК визнається вчинення надзвичайно широкого кола різноманітних за своїм змістом діянь. Враховуючи це, доцільною виглядає систематизація всіх форм вчинення пособництва державі-агресору, яка має стати в нагоді при подальшій характеристиці відповідної кримінально-правової норми.

Проаналізувавши понад 40 вироків, винесених за ст. 111-2 КК, 3. Загине́й-Заболотенко та Б. Допіряк виділили наступні форми пособництва державі-агресору, які отримували кримінально-правову оцінку з покликанням на розглядувану норму:

- благодійне;
- викривальне;
- ресурсне;
- валютне;
- політичне;
- інформаційне;
- освітнє;
- посадове;
- та підприємницьке пособництво державі-агресору [3].

Загалом запропонований варіант виглядає достатньо обґрунтованим і тому цілком може бути взятий за основу. Водночас, навіть концептуально підтримуючи відповідний доктринальний підхід, вважаю за доцільне висловити і деякі рекомендації щодо його удосконалення, зміст яких значною мірою був сформований під впливом інформації, отриманої за результатами наскрізного аналізу практики застосування ст. 111-2 КК.

По-перше, за наслідком відповідного моніторингу було встановлено, що:

а) з одного боку, в усіх випадках, коли приводом для застосування ст. 111-2 КК ставало вчинення виділеного 3. Загине́й-Заболотенко та Б. Допіряком «освітнього» пособництва, йшлося про дії осіб, які займали певні керівні посади у функціонуючих на ТОТ закладах освіти (загалом було виявлено 17 таких проявів). Відтак переконаний, що відповідний різновид пособництва державі-агресору («освітній») безболісно міг би бути включений до паралельно виокремленого фахівцями «посадового» пособництва;

б) з іншого, – поруч із обійманням керівних посад в освітніх установах, підставою для притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 111-2 КК нерідко ставало зайняття

пов'язаних із виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій посад і в закладах охорони здоров'я (6 випадків) та незаконних правоохоронних органах, прояви якого, до речі, фіксувалися навіть значно частіше за обидва попередні різновиди (29 випадків). Враховуючи методологічні вимоги до проведення відповідної логічної операції, стає очевидним, що якщо керуватися таким критерієм систематизації форм пособництва державі-агресору, як *сфера, у якій обіймалась відповідна посада*, то, поруч із «освітнім», також мали бути виділені і, відповідно, «медичне», «правоохоронне», а також деякі інші види пособництва. Водночас такий крок виглядає невиправданим, адже всі названі різновиди пособництва можуть бути консолідовані у межах єдиної групи – «посадового» пособництва.

У сукупності наведені аргументи переконують у недоцільності виділення окремого «освітнього» пособництва державі-агресору.

По-друге, проаналізувавши ті діяння, які З. Загиней-Заболотенко та Б. Допіряком були включені до «політичного» пособництва, ми знову-таки переконались у тому, що всі вони були пов'язані з обійманням певних посад, а тому цілком могли б уважатися частиною згаданого у попередньому абзаці «посадового» пособництва.

По-третє, під час вивчення відповідних матеріалів судової практики був віднайдений лише один приклад згаданого криміналістами «валютного» пособництва [4]. Зважаючи на це, мною не вбачаються передумови для виділення в окрему самостійну групу і цього різновиду пособництва державі-агресору. Натомість схильюся до думки, що останній варто включити до єдиної групи «інші прояви пособництва державі-агресору», у межах якої мають бути консолідовані і інші подібні прояви, які у практиці застосування ст. 111-2 КК мали місце лише один або, як максимум, два рази (наприклад, «культурне» [4], «спортивне» [5] пособництво тощо).

По-четверте, беручи до уваги те, що змістом виділеного в аналізованій системі «благодійного» пособництва фактично являються дії, направлені на подальшу передачу відповідним ворожим реципієнтам матеріальних ресурсів, вважаю за доцільне об'єднати цей різновид із «ресурсним» пособництвом у єдину більш широку за змістом групу «матеріальне» пособництво. До цієї ж групи було включено різноманітні діяння, так чи інакше пов'язані з протиправним насильницьким заволодінням чужим майном, яке надалі передається окупантам чи їх поплічникам.

По-п'яте, враховуючи те, що всі прояви, які згаданими дослідниками були віднесені до «інформаційного» пособництва, носили відверто ідеологічний характер, а також для відмежування цієї групи від «викривального» пособництва, при позначенні її назви було вирішено використати формулювання «інформаційно-ідеологічне» пособництво.

По-шосте, досліджуючи відповідні вироки, було виявлено, що у низці випадків (якщо точніше – у 4) підставою для застосування ст. 111-2 КК ставало вчинення дій, які так чи інакше пов'язані з проведенням на ТОТ незаконних виборів чи референдумів. Цей факт спонукав до виділення такої окремої форми пособництва державі-агресору, як «виборче» («референдне») пособництво.

Отже, беручи за основу підхід, запропонований З. Загиней-Заболотенко та Б. Допіряком, але водночас враховуючи результати дослідження практики застосування ст. 111-2 КК та наведені вище положення, вважаю за доцільне виділити наступні форми пособництва державі-агресору:

- посадове;
- матеріальне;
- господарське;
- інформаційно-ідеологічне;
- викривальне;
- виборче (референдне);
- інше пособництво державі-агресору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Відповідальність за пособництво державі-агресору: проблеми кваліфікації та вдосконалення кримінального закону. Вісник Асоціації кримінального права України. 2022. № 2. С. 95–117.
2. Мовчан Р.О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми : монографія. Київ : Норма права, 2022. 241 с.
3. Загинець-Заболотенко З.А., Допіряк Б.П. Форми умисних дій, спрямованих на допомогу державі-агресору (пособництво), в судовій практиці. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. 2024. Вип. 84. Ч. 3. С. 301–309.
4. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 20 лютого 2024 р. у справі № 308/14861/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117154669>.
5. Вирок Рівненського міського суду Рівненської області від 10 червня 2024 р. у справі № 569/12655/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120511652>.
6. Вирок Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 30 жовтня 2024 р. у справі № 183/1489/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122661343>.

**Нікітенко В.М., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ**

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЩОДО
ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ**

За приписами п. 1 ч. 1 ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) обставиною, яка підлягає доказуванню на стадії досудового розслідування, є подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення). По суті, ця обставина становить об'єктивну сторону будь-якого кримінального правопорушення.

Згідно з доктриною кримінального права встановлення способу є обов'язковим, якщо цей елемент об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення зазначений у диспозиції норми Кримінального кодексу України (далі – КК) або з неї безпосередньо впливає.

Суспільно небезпечні діяння, пов'язані із підробленням документів, кваліфікуються за ст.ст. 358, 366 КК в залежності від суб'єкта вчинення кримінального правопорушення. Предметом цих кримінальних правопорушень є офіційні документи, що визначені у примітці до ст. 358 КК, а їх об'єктивні сторони фактично збігаються, включаючи спосіб підроблення. Отже, на стадії досудового розслідування доведення способу підроблення офіційних документів є обов'язковим.

Об'єктивна сторона зазначених кримінальних правопорушень полягає у складанні, видачі завідомо неправдивих офіційних документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей та іншому підробленні офіційних документів.

У юридичній літературі та судовій практиці наведено роз'яснення щодо діянь, які становлять об'єктивну сторону складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 358, 366 КК. Так, підроблення документів передбачає часткову чи повну заміну змісту дійсного документу чи його реквізитів (форму), при цьому спосіб його підроблення для кваліфікації діяння за ст. 366 КК значення не має. Внесення до документів неправдивих відомостей означає включення інформації, яка повністю або частково не відповідає дійсності, до офіційного документа. При цьому форма документа та всі його реквізити відповідають необхідним вимогам. Складання неправдивих документів – це повне виготовлення документа, який містить інформацію, що не відповідає дійсності (повністю чи частково). При цьому форма та реквізити документа відповідають необхідним вимогам. Видача неправдивих документів означає надання фізичним або юридичним особам такого документа, зміст якого цілком або частково не відповідає дійсності та який був складений або службовою особою, яка його видала, або іншою уповноваженою особою [1, с. 1090-1091].